

The Opinions Shared in Internet Forums About Schools' Distance Education Due to Covid-19 Pandemic

Betül YAVUZ¹, Erdal TOPRAKÇI²

Başvuru Tarihi: 11 April 2021, **Kabul Tarihi:** 09 June 2021

ABSTRACT

The aim of this study is to "examine the opinions shared on the internet forums regarding the distance education of schools due to the Covid-19 pandemic" and to offer suggestions to practitioners in the light of the research findings. The research is a qualitative study and structured according to the netnography method. The research data consists of the opinions shared between 23.03.2020 - 25.09.2020 on 5 websites (egitimhane.com, memurlar.net, donanimhaber.com, uludagsozluk.com, eksisozluk.com) independent of the Ministry of National Education, which has a large number of members and is the most focused on the subject being researched. The opinions of 283 reviewers collected were subjected to content analysis and findings were obtained. According to the findings obtained from the research, the commentators; During the pandemic process, they expressed positive and negative opinions about distance education carried out by the Ministry of National Education. Positive opinions; the benefits of the distance education technologies used in the process and the opinions about the competencies of the Ministry of Education and individual competencies in the management of distance education. Negative opinions; It addresses instructional and substructural deficiencies of distance education technologies, individual inadequacies, technical inadequacies, inadequacies of the Ministry of National Education in the management of distance education and the limitations of distance education. Suggestions have been made to practitioners and researchers for the effectiveness of distance education activities.

Keywords: Education, Distance education, Emergency distance education, Covid-19

Ethical Committee Date / Number : This study was declared by the author as a study that does not require ethics committee approval.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Significance

Due to the Covid-19 pandemic, schools have switched to compulsory distance education by interrupting face-to-face education. Distance education is the whole of the teaching activities offered through channels that enable communication via wired, wireless and mail (Toprakçı, 2017). Distance learning has evolved with the technological developments; it has found the opportunity to spread to large masses today with the introduction of the internet into our lives. (Aybat ve Özgün, 2020). The transition of schools to distance learning has made it necessary for school administrators, teachers and students to gain new habits quickly; distance learning has made it necessary to accelerate the process of preparing program, course and material designs. How systematic this distance education process was designed, the problems experienced and the advantages it provided have been tried to be determined by the researches carried out in the process. Within the scope of the examined body of literature, the vast majority of researches on compulsory distance education due to Covid-19 (Altun ve Yamamoto, 2020; Bahçeci ve Dikmen, 2020;

¹ Elementary Mathematics Teacher, MEB, btl.88yvz@gmail.com [0000-0003-2210-0750](https://orcid.org/0000-0003-2210-0750)

² Prof.Dr., Ege University, Faculty of Education, erdal.toprakci@ege.edu.tr [0000-0001-9552-9094](https://orcid.org/0000-0001-9552-9094)

Bozkurt, 2020; Davran, 2020; Demirbilek, 2021; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Fidan, 2020; Karahan, Bozan ve Akçay, 2020; Karaca vd., 2021; Kaya ve Keskin, 2020; Şener, Ertem ve Meç, 2020; Tezer ve Cumhuri, 2020; Yıldız, 2020; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020) discusses the experiences of universities in the distance education process. There seems to be a limited number of studies on distance education practices (Canpolat ve Yıldırım, 2021; Fidan, 2020; Haşiloğlu, Durak ve Aslan, 2020; Karaca vd., 2021; Kızılay Toplum Merkezi 2020; Özer, 2020; Sirer, 2020; Yılmaz vd., 2020) conducted by the Ministry of National Education. There isn't found a comprehensive study examining the experiences of MoNE institutions during the compulsory distance education process. It caused many teachers, students and school administrators to experience distance learning applications for the first time and naturally some problems were experienced during the unprepared process with the compulsory and urgent transition of educational institutions to distance education. Examining the opinions received from stakeholders in the process, reviewing the applications, making the necessary corrections, improvements and determining the source of the problems experienced are important to create a healthier education and training environment later in the process. Therefore, it is hoped that the findings of this research, which examines the opinions shared on the internet forums regarding the compulsory distance education of schools, will contribute to the field.

Methods

The research is a qualitative study and structured according to the netnography method. The research data consists of the opinions shared between 23.03.2020 - 25.09.2020 on 5 websites which are independent of MONE; have a large number of members and are the most focused on the subject being researched. Among the opinions obtained as a result of the search made with the keywords "distance learning", "distance education", "EBA", "EBA TV", "live lesson", all of the distance education subjects carried out by MONE during the pandemic period were collected as documents by downloading. Since the data is quoted one-to-one without changing the data within the framework of the ethical rules of the method, members and group names were not used in order not to decipher individuals and groups. Since there is no requirement to be a teacher in order to be a member of some websites, clues about being a teacher were taken into consideration in the collected opinions. The findings were obtained by subjecting the opinions of the collected 283 reviewers to content analysis. Expert opinion was received while coding in the content analysis of the data and bringing the relevant codes together.

Results

While some of the opinions about the distance education process are gathered under positive and negative themes, the views of some commentators include both positive and negative themes. The opinions included in the negative view theme are much more than the opinions included in the positive view theme. Positive opinions are grouped under the themes of "distance education technologies", "management of distance education" and "individual competencies" in order from high to low. The adequacy of the EBA live course application is emphasized in terms of the mass competence of EBA TV due to the easy access of the rural students and being a two-way distance learning technology. Negative opinions are grouped under the themes of "distance education technologies", "individual inadequacies", "technical inadequacies", "management of distance education" and "limitations of distance education" in order from high to low. The emphasis on negative opinions is the infrastructure of the EBA live course system, learner autonomy, internet access, management of the process and inadequacies in the efficiency of distance education.

Discussion and Conclusions

MONE should develop its own online application by strengthening the infrastructure of distance education. The shortcomings of students who do not have a connection device and internet access should be eliminated. Students' learner autonomy competencies should be developed through a variety of guidance activities. Teachers should be trained so that they can recognize distance learning models and develop appropriate content and materials. Practices in which the student is more active should be used in practical lessons and different contents should be developed. MoNE should increase the cooperation between the technical experts and the designing team in the design and development of distance education, and test whether the method is successful or not at every stage.

Covid-19 Pandemisi Sebebiyle Okulların Uzaktan Öğretim Yapması ile İlgili İnternet Forumlarında Paylaşılan Görüşler

Betül YAVUZ¹, Erdal TOPRAKÇI²

Başvuru Tarihi: 11 Nisan 2021, **Kabul Tarihi:** 09 Haziran 2021

ÖZET

Bu çalışmanın amacı "Covid-19 pandemisi sebebiyle okulların uzaktan öğretim yapması ile ilgili internet forumlarında paylaşılan görüşlerin incelenmesi" ve ortaya çıkan araştırma bulguları ışığında uygulayıcılara öneriler sunmaktır. Araştırma nitel bir çalışma olup netnografi yöntemine göre yapılandırılmıştır. Araştırma verileri, üye sayısı fazla ve araştırılan konuya en fazla yoğunlaşmış olan MEB'den bağımsız 5 internet sayfasında (egitimhane.com, memurlar.net, donanimhaber.com, uludagsozluk.com, eksisozluk.com) 23.03.2020 - 25.09.2020 tarihleri arasında paylaşılan görüşlerden oluşmaktadır. Toplanan 283 yorumcunun görüşü içerik analizine tabi tutularak bulgular elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre yorumcular; pandemi sürecinde MEB tarafından yürütülen uzaktan öğretime ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler ortaya koymuşlardır. Olumlu görüşler; kullanılan uzaktan öğretim teknolojilerinin süreçteki faydaları ve uzaktan öğretimin yönetiminde MEB'in yeterlilikleri ve bireysel yeterliliklere yönelik görüşlerdir. Olumsuz görüşler; uzaktan öğretim teknolojilerinin öğretimsel ve alt yapısal yetersizlikleri, öğretmen, öğrenci ve velilerin bireysel yetersizlikleri, teknik yetersizlikler, uzaktan öğretimin yönetiminde MEB' in yetersizlikleri ve uzaktan öğretimin sınırlılıklarına yöneliktir. Uzaktan öğretim faaliyetlerinin sağlıklı yürütülebilmesi için uygulayıcı ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Uzaktan öğretim, Acil uzaktan öğretim, Covid-19

Etik Kurul İzni Tarih / Sayı : Bu çalışma yazar tarafından etik kurul izni gerektirmeyen çalışma olarak beyan edilmiştir.

1. Giriş

İnsanların toplum içindeki gereksinimlerini karşılamak amacıyla birbirleriyle kurdukları ilişkilerin bazıları zaman içerisinde kalıplaşmış süreklilik kazanır ve kurumları oluşturur. Toplumsal kurumlar, toplum yapısını düzenler ve yaşamın her alanında varlık gösterirler. Birbirleriyle karşılıklı etkileşim halinde olan kurumlarda yaşanan değişim ve dönüşümler ya da meydana gelen herhangi bir aksaklık bir başka kurumu ve dolayısıyla toplumu etkiler (Uras, 2016). Örneğin yaşanan afetler, savaşlar, salgın hastalıklar sonucu toplumlar savunmasız kalabilmekte bundan sağlık, ekonomi, güvenlik, eğitim gibi birçok toplumsal kurum olumsuz olarak etkilenmektedir. Bununla birlikte günümüz bilgi toplumunda meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler yaşamın her alanında farklılaşma getirerek toplumsal yapı ve kurumlardaki değişim sürecini hızlandırmaktadır. İnsanlık tarihinin en eski toplumsal kurumlarından olan eğitimde yaşanan bir değişim, toplumsal yapıdaki diğer parçaları değiştirip dönüştürebildiği gibi, kendisi de devamlı olarak diğer parçalarla meydana gelen değişimlerin etkisinde kalmaktadır (Tezcan, 2020). Yaşanan gelişim ve dönüşümler birçok şeyi değiştirirse de insanın öğrenme ihtiyacı değişmemiştir. Bu ihtiyaçtan var olan ve toplumsal yapının temel taşlarından olan eğitim, ilkçağlardan günümüz bilgi toplumuna kadar bireyin gelişimine, toplumsal yapı içindeki dönüşümüne katkı sağlayan önemli bir olgu olmuştur. Eğitim birçok disiplinin ilgi alanında ve farklı disiplinlerle iç içe bir olgu olduğundan yaşanan paradigma değişimleri ile kendini güncellemiş çağın ihtiyaçları doğrultusunda toplumların eğitim öğretim faaliyetleri şekillenmiştir.

Teknolojinin insan hayatının birçok noktasında yaygın bir şekilde kullanıldığı bilgi çağında, eğitim ve öğretim alanlarının tamamında da teknoloji kullanımı her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Araştırmalar bilgisayar destekli öğretim yönteminin öğrenci başarısını artırdığını ortaya koymaktadır (Yavuz ve Akçay, 2017). Çağımızdaki bilgi artışı, öğrenci sayılarının fazlalığı, fiziki ve sosyal ortamlara gereksinimin artması, daha fazla finansman ihtiyacı ve çağa uyum sağlama isteğiyle birlikte öğretim ortamlarında bilgiye ulaşmayı, bilgiyi kullanıp yayabilmeyi sağlayacak her türlü eğitim teknolojisi aracının kullanımı bir zorunluluk haline gelmiştir (Ersoy, 2016). Dünyadaki bütün ülkeler eğitim sorunlarını çözmek ve etkili bir eğitim verebilmek için bilişim teknolojilerinden yararlanmakta, eğitim teknolojilerini kullanarak eğitim sisteminde yapısal değişiklikler sağlamaya çalışmaktadır (İşman, 2011). Eğitim teknolojisi, toplumların

¹ Elementary Mathematics Teacher, MEB, btl.88yvyz@gmail.com 0000-0003-2210-0750

² Prof.Dr., Ege University, Faculty of Education, erdal.toprakci@ege.edu.tr 0000-0001-9552-9094

eğitim programlarına uygun öğretim ortamlarını oluşturmak ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine dair esasların araştırıldığı bilim dalıdır. Eğitimin bir alt dalı olan eğitim teknolojisi çağın gerekleri doğrultusunda zenginleştirilirken eğitimin köklerinden uzaklaşmamalıdır (Toprakçı, 2016). Eğitimin amacı aynı zamanda toplumun ihtiyacı doğrultusunda bireyler yetiştirmektir. Toplumların ihtiyaçları da içinde bulunulan dünyanın farklı toplumlarından etkilenir. Yaşadığımız çağın gereği olarak tüm toplumların eğitim sistemlerinde olduğu gibi ülkemizin eğitim sisteminde de bilgi toplumunun özelliklerini gösteren öğrenciler yetiştirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Toprakçı, 2005). 21. yüzyıl becerilerinin toplumun bireylerine kazandırılma ihtiyacı tüm eğitim kurumlarının öğrenme ve öğretim süreçlerinde değişim ve dönüşümü gerekli kılmıştır.

Eğitimle yakından ilişkili olan toplumsal kurumlardan biri de sağlıktır. Bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak iyi olması şeklinde ifade edilen sağlık, eğitimle birlikte yaşamın ve beşeri sermayenin temel unsurlarından bir tanesidir. Eğitim ve sağlık birlikte değerlendirildiklerinde, toplumların en temel kalkınma ve gelişme unsurları olarak dikkat çekmektedir (Çiçek ve Bozdoğan, 2011). Sağlığın eğitimle olan en belirgin ilişkisi, eğitim kurumlarının en görünürü olan ve tüm toplumsal örgütlerden etkilenen sınıflardır. Öğrenci veya öğretmenin bulaşıcı hastalıklardan birine yakalanmış olması durumunda tedaviye yönlendirilmesi ve tam iyileşme sağlanmadan sınıfa dahil edilmemesi gerekmektedir (Toprakçı, 2017, 125). Aksi takdirde diğer sınıf üyeleri, okul ve hatta toplum bundan olumsuz etkilenebilir, eğitim faaliyetlerinin aksaması, sağlık kuruluşlarının tedavide yetersiz kalması gibi durumlar yaşanabilir. Salgın hastalıklar dünyanın her bölgesine insanların hayatlarını derinden etkilemiştir. Geçmişte yaşanan kolera, difteri, veba ve çiçek hastalığından kaynaklanan salgınlarda, öğrencilerin düzenli olarak muayene edilmesi, öğrencilerin gıda ihtiyacını karşılayan yerlerin sık denetlenmesi, karantina uygulamaları ve bulaşıcı hastalığın görüldüğü okullarda eğitim öğretime ara verilmesi gibi tedbirlerin alındığı görülmektedir (Yıldız, 2014). Covid-19 salgını da tüm dünyayı etkisi altına almış, Çin dışında 113 ülkede hızlı bir yayılım göstermiş ve 11 Mart'ta pandemi olarak ilan edilmiştir. Türkiye'de ise ilk vaka, 11 Mart'ta görülmüştür (Covid19 Rehberi, 2019). Sağlık sektöründe yaşanan krizden sonra bu durumdan en çok etkilenen sektörlerin başında eğitim sektörü gelmiştir (Altun ve Telli Yamamoto, 2020). UNESCO (2020), 27 Mart 2020 itibarıyla 118 ülkede yaklaşık olarak 1,5 milyardan fazla öğrencinin ve 63 milyon eğitimcinin okulların kapanmasından etkilendiğini belirtmiştir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de bir dizi önlem alınmış ve 25 Mart 2020'de MEB, Bilim Konseyi'nin tavsiyelerine dayanarak okulların 30 Nisan'a kadar tatil olacağını ve uzaktan öğretime devam edileceğini duyurmuştur. (İnce ve Evcil, 2020). Böylece okullar ve üniversiteler, zorunlu ve acil olan uzaktan öğretim sürecine girmişlerdir. Acil ve zorunlu olarak eğitim kurumlarında yaşanan bu değişim süreciyle birlikte eğitim teknolojilerinin kullanımı artmış; öğrenci, öğretmen, okul yöneticisi ve veliler uzaktan öğrenme deneyimini yaşamışlardır.

Uzaktan öğrenme yeni bir kavram olmayıp, 1800'lü yıllarda mektupla öğretimle başlayan bir süreçtir. Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte açık ve uzaktan öğrenme, evrilerek gelişmiş; internetin de hayatımıza girmesiyle günümüzde geniş kitlelere yayılma imkânı bulmuştur (Aybat ve Özgün, 2020). Toprakçı 'ya (2017) göre uzaktan öğretim, kablolu, kablosuz ve posta ile haberleşmeyi sağlayan kanallar üzerinden; telefon, radyo, mektup, televizyon, internet, intranet, video, bilgisayar, vb. araçlarla sunulan; öğrenci ile öğretmenin fiziksel olarak birbirlerinden ayrı olarak eş zamanlı ve eş zamansız bir araya gelip öğrenme ve öğretmeyi kısmen ya da tamamen gerçekleştirdikleri öğretim faaliyetlerinin bütünüdür. Uzaktan öğrenmeyi geleneksel eğitimden sapma olarak gören akademisyen ve eğitimciler olduğu gibi farklı bir eğitim biçimi olduğunu iddia edenler de vardır. Keegan (1986) uzaktan öğretimi, geleneksel eğitimin tamamlayıcı alanı olarak görürken; Shale (1988), yüz yüze eğitim sürecini oluşturan her şeyin, öğretmen ve öğrenci ayrıyken oluşturulabileceğine karşı çıkmıştır. Ohler (1991) ise alanın bir başka girişim değil kendine özgü, doğal ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkmış, toplumsal evrimde fark edilebilir bir adım olduğunu vurgular (Fırat, 2019). Toprakçı' ya (2021) göre eğitim maddi ve manevi değerlerin verilmesiyle öğretim bir şeyin ne olduğunun kavratılmasıdır. Her öğretimsel faaliyet eğitimsel olmayabilir. Okullarımızda değerlerimiz ders içerikleriyle ilişkilendirilmez, dersler ana amaçtan kopuk işlenirse yapılan sadece 'öğretim' ile sınırlı kalır. Bu faaliyet uzaktan yapılırsa bunun adı 'uzaktan öğretim' olur. Uzaktan öğretimde, değerlerin ders içerikleriyle ilişkilendirilmesi yapıldığında öğretimin adı eğitime yaklaşırsa da hiçbir zaman tam olarak 'uzaktan eğitim' olamaz çünkü okullarda değerleri birbirimizle etkileşerek öğreniriz. Uşun (2006), geleneksel eğitim sisteminin özelliklerini ve temel sorunlarını belirtirken, uzaktan öğretimin geleneksel eğitime bir alternatif olarak sunulması yerine, bireysel bir öğretim teknolojisi olarak yüz yüze eğitimin tamamlayıcısı ve güçlendiricisi olarak görülmesi gerektiğini vurgular.

Uzaktan öğretimin gerçek ivmesini kazanması telekonferans, bilgisayar ve internet destekli uzaktan öğretim kurgusu ile oluşmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren internet teknolojileri uzaktan öğretimde daha hızlı ve etkileşimli ortamlar sağlamıştır (Elitaş, 2018; Fırat, 2019). Alanın kuramsal temelleri çok eskilere dayanmasına rağmen bir bilim alanı olarak kabulü uzun bir zaman almıştır. Teknoloji destekli uygulamalar alanda her zaman kuramsal çalışmaların bir adım önünde olduğundan uzaktan öğrenme, diğer sosyal bilim alanlarından farklı olarak kuramdan uygulamaya değil, uygulamadan kurama doğru bir gelişim süreci izlemiştir (Fırat, 2019). Dünya genelinde uzaktan öğretimin yaygınlaşıp gelişmesini hızlandıran 21. yüzyıl faktörlerinden bazıları: ortaya çıkan yeni meslekler ve iş kolları, hizmetiçi eğitim ihtiyaçlarının artması, yüksek lisans eğitime artan talep, yabancı dil eğitiminin yaygınlaşmasıdır (Fırat, 2016). Bu faktörler uzaktan öğretimin üniversitelerde daha hızlı yaygınlaşmasını sağlamıştır. Covid-19 pandemisi de uzaktan öğretimin gelişimini etkileyen faktörler arasında yerini almış; ülkemizde yükseköğretim ve açıköğretim dışındaki eğitim kurumlarında da uzaktan öğretimin deneyimlenmesini sağlamıştır.

Pandemi dolayısıyla eğitim kurumlarımızın uzaktan öğretime geçmesi okul yöneticileri, öğretmen ve öğrencilerin yeni alışkanlıkları hızlı bir şekilde kazanmasını; uzaktan eğitim program, ders ve materyal tasarımlarının hazırlanma sürecinin hızlandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu uzaktan öğretim sürecinin ne kadar sistemli bir yapıda tasarlandığı, yaşanan aksaklıklar ve sağladığı avantajlar süreç içerisinde yapılan araştırmalarla belirlenmeye çalışılmıştır.

Kızılay Toplum Merkezi'nin (2020), koruma altındaki çocukların eğitime erişimlerinin Covid-19 sürecindeki durumunu ortaya koymak için yaptığı araştırmada, çocukların %64'ünün evinde TV ve internet bulunduğu, dersleri takip eden çocukların %6'sının öğretmenleri ile iletişim eksikliği nedeniyle zorluk yaşadığı, dersleri takip etmeyen çocukların TV, internet, akıllı telefon gibi teknik eksikliklerinin olduğu, öğretmenle olan iletişimin dersleri takip ile doğru orantılı olduğu belirlenmiştir. Fidan (2020), ilkokulda zorunlu uzaktan eğitime ilişkin Ankara'dan 23 öğretmenin görüşlerini incelediği çalışmada, sürecinin olumlu ve olumsuz yönleri tespit etmiştir. Yurtbakan ve Akyıldız (2020), ilkokul öğrenci, veli ve sınıf öğretmenlerinin salgının izolasyon döneminde uygulanan uzaktan öğretim faaliyetlerine yönelik görüşlerini incelediği çalışmada ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerinin uygulanan uzaktan öğretimi yeterli, sınıf öğretmenlerinin ise yetersiz bulduklarını belirlemiştir. Haşiloğlu, Durak ve Aslan (2020), fen bilimleri sınıf rehber öğretmenlerinin Covid-19 uzaktan eğitim sürecinde öğretmen, öğrenci ve veliler hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçladığı araştırmalarında öğretmenler, öğrencilerin internet sıkıntısından dolayı EBA'yı az kullandıklarını, öğrenci velilerine ulaşmada zorluk yaşadıklarını ve velilerin genelinde süreçte ilgisiz olduklarını belirtmiştir. Karahan, Bozan ve Akçay (2020), sınıf öğretmenliği öğrencilerinin pandemi döneminde çevrimiçi öğrenme deneyimlerini incelediği çalışmada senkron derslerin daha verimli olduğunu ve akademisyenlerin teknolojik açıdan bazı yetersizliklerinin olduğunu ortaya koymuştur. Yılmaz, Güner, Mutlu ve Doğanay (2020), veli görüşleri doğrultusunda MEB'in pandemi döneminde sunduğu uzaktan eğitim hizmetlerinin niteliği ve etkilerini araştırdığı çalışmada, velilerin %93'ü uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki yüz yüze eğitimi daha değerli gördüklerini belirtmişlerdir. Siner (2020), okulların kapalı olduğu pandemi döneminde anaokulu, ilkokul, orta öğretim ve üniversite öğrencilerinin farklı ekranlar üzerinden ulaştıkları eğitim içerikleri ve sanal sınıf uygulamalarını görsel materyaller üzerinden incelemiştir. Şener, Ertem ve Meç (2020) tarafından İngilizce öğretmenlerinin çevrimiçi eğitim sırasında yaşadıkları teknik, pedagojik ve kurumsal sorunları belirlemek amacıyla yapılan araştırmanın sonuçlarına göre; çevrimiçi öğretimde teknik altyapının önemi, öğrenci etkileşimi ve özerklik, duygusal refah, finansal güvenlik ve dengeli bir öğretmen iş yükü katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Karaca, Karamustafaoğlu ve Özcan (2021), öğretmenlerin uzaktan öğretim sürecinin yarar algı düzeylerini çeşitli faktörler açısından inceledikleri çalışmada, öğretmenlerin uzaktan eğitimi ekonomik bulurken öğrenme yaşantılarının zenginliğini artırdığına katılmadıkları görülmüştür. Canpolat ve Yıldırım (2021), pandemi sürecinde ortaokul öğretmenlerinin deneyimlerini incelediği çalışmada öğretmenler, uzaktan eğitim faaliyetlerini olumlu karşılarken, öğrenci katılımının yeterli düzeyde olmamasından dolayı verimli geçmediğini belirtmiştir.

İncelenen alanyazın kapsamında Covid-19 sebebiyle zorunlu uzaktan öğretim sürecine dair yapılan araştırmaların (Altun ve Yamamoto, 2020; Bahçeci ve Dikmen, 2020; Bergdahl ve Nouri, 2020; Bozkurt, 2020; Davran, 2020; Demirbilek, 2021; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Ivanov ve Tzankova, 2020; Karahan, Bozan ve Akçay, 2020; Kaya ve Keskin, 2020; Sharma ve Bumb, 2020; Şener, Ertem ve Meç, 2020; Tezer ve Cumhur, 2020; Yıldız, 2020) büyük çoğunluğu üniversitelerin uzaktan öğretim sürecindeki deneyimlerini ele almaktadır. MEB tarafından yürütülen uzaktan öğretim uygulamalarını ele alan sınırlı sayıda araştırma (Canpolat ve Yıldırım, 2021; Fidan, 2020; Haşiloğlu, Durak ve Aslan, 2020; Karaca vd., 2021; Kızılay

Toplum Merkezi 2020; Özer, 2020; Sirer, 2020; Yılmaz vd., 2020; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020) olduğu görülmektedir. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarının zorunlu uzaktan öğretim sürecinde yaşadığı deneyimleri internet paylaşımları üzerinden inceleyen kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Eğitim kurumlarının zorunlu ve acil olarak uzaktan öğretime geçmesi birçok öğretmen, öğrenci ve okul yöneticisinin uzaktan öğrenme uygulamalarını ilk defa deneyimlemesine ve hazırlıksız yakalanılan süreçte doğal olarak birtakım sorunların da yaşanmasına sebep olmuştur. Süreçte paydaşlardan alınan görüşlerin incelenmesi, uygulamaların gözden geçirilip gerekli düzeltme ve geliştirmelerin yapılması ve yaşanan sorunların kaynağının belirlenmesi sürecin ilerleyen zamanlarında daha sağlıklı bir eğitim öğretim ortamı oluşturmak adına son derece önemlidir. Bu nedenle okulların zorunlu uzaktan öğretim yapması ile ilgili internet forumlarında paylaşılan görüşleri inceleyen bu araştırma bulgularının alana katkı sağlayacağı umulmaktadır. Buna göre araştırmanın temel problemi: "Covid-19 pandemisi sebebiyle okulların uzaktan öğretim yapması ile ilgili internet forumlarında paylaşılan görüşler nelerdir?" şeklinde ifade edilmiştir.

2. Yöntem

2.1. Etik Kurul İzni

Bu çalışmada veriler kamuya açık olan internet forum ortamlarında, kullanıma hazır olarak bulunan bilgilerden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Bu nedenle, araştırma etik kurul kararından muaftır.

2.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel yöntemlerinden biri olan etnografi benimsenmiştir. Ancak araştırmanın sahası internet forumları olduğu için bu çalışma, etnografinin yöntemlerini internetteki sosyal topluluklara uyarlamış olan netnografi ile yürütülmüştür. Sanal topluluklarda giderek daha fazla sosyalleşme fırsatı bulan günümüz insanını anlamak adına sanal topluluklardaki üyelerin davranışını inceleyen bir araştırma yöntemi olan netnografi, etnografi yönteminin günümüz bilgisayara ve internete dayalı sosyal medya dünyasının karmaşıklığına adapte edilmiş halidir. Netnografi yönteminin, planlama ve kültürel giriş, veri toplama ve analizi, güvenilir yorumlama, etik standartları sağlama ve araştırma sunumu olmak üzere beş aşaması bulunmaktadır (Kozinets, 1998; akt: Özbölük ve Dursun, 2015). Bu aşamalar dikkate alınarak, araştırma konusu ile alakalı paylaşımların yapıldığı sanal ortamlar belirlenmiş ve üyeler arasındaki etkileşim takip edilmiştir. Uzaktan öğretim ile ilgili yorumlar arşivlenerek analiz edilmiştir.

2.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini internet forumlarında konu ile alakalı görüşlerin tamamı oluştururken, araştırmanın örneklemini MEB'den bağımsız 5 internet sayfasında pandemide okulların uzaktan öğretim yapması ile ilgili görüşler oluşturmaktadır. Netnografik bir çalışmada araştırmacı, araştırılacak ortam veya toplulukları anahtar kelimelerle belirlendikten sonra, amacına uygun olarak topluluklardan birini seçmelidir. (Çomu ve Halaqia, 2014; akt: Özcandan, 2020). Bu doğrultuda öncelikle öğretmenlerin üye olduğu forumlar araştırılmıştır. Erişilen internet sayfalarında belirlenen anahtar kelimelerle arama yapılarak paylaşım olmayan topluluklar elenmiştir. Konu ile alakalı paylaşımların farklı sitelerde de yer aldığı belirlenmiş ve bu sitelerde belirlenen konu başlıklarında ayrıca tarama yapılmıştır. Paylaşımı az, konu hakkında üyeler arasındaki etkileşimlerin fazla yaşanmadığı ve seçilen gruplara oranla nispeten daha az üyesi olan gruplar araştırma dışında bırakılmıştır. 23.03.2020-25.09.2020 tarihleri arasında üye sayısının, araştırılan konuyla ilgili yoğunluğun en fazla olduğu www.egitimhane.com, www.memurlar.net, www.donanimhaber.com, www.uludagsozluk.com, <https://eksisozluk.com> isimli internet sayfaları araştırma örnekleme dahil edilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Kamuya açık olan forum ortamlarında kullanıma hazır olarak bulunan bilgiler netnografi yönteminde veri olarak kullanılabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2018). Netnografi yönteminde ortaya konan sürece odaklanıldığından ve sanal bir ortam olması nedeniyle kişilerin demografik özellikleri üzerinde durulmaz. Sanal ortamda hâlihazırda bulunan ve araştırmacının herhangi bir katılımı olmaksızın kopyalanarak arşivsel veriler elde edilir (Ceylan ve Toprakçı, 2019).

Araştırmanın veri kaynakları, 23.03.2020-25.09.2020 tarihleri aralığında MEB'den bağımsız internet sayfalarında paylaşılan görüşlerden oluşmaktadır. 23.03.2020 - 25.09.2020 tarihleri aralığında, örnekleme dahil edilen 5 internet sayfasında konu başlıklarında tarama yapılmıştır. "Uzaktan eğitim", "uzaktan öğretim", "EBA", "EBA TV", "canlı ders" anahtar kelimeleri ile yapılan tarama sonucu ulaşılan görüşlerden pandemi döneminde MEB tarafından yürütülen uzaktan öğretimi konu alanların tamamı indirilerek doküman olarak toplanmıştır. Veriler Word belgesi olarak kayıt altına alınmıştır. Yöntemin etik kuralları çerçevesinde veriler değiştirilmeden bire bir alıntı yapıldığından, kişi ve grupları deşifre etmemek için üye ve grup isimleri kullanılmamıştır. Bazı internet sayfalarına üye olmak için öğretmen olma şartı bulunmadığından toplanan görüşlerde öğretmen olduğuna dair ipuçları dikkate alınmıştır. Örneğin "bugün kızım 1.sınıf derslerini izledik. Dersler kısa ve basit geldi ama ilerleyen zamanlarda daha iyi olur diye umuyorum." ifadesi veli yorumu kabul edilerek araştırmaya dahil edilmemiştir.

Elde edilen 325 görüşten konu ile alakası olmayan ve siyasi, hakaret içerikli olan yorumcu görüşleri çıkarılarak elde edilen 283 görüş araştırmaya dahil edilmiştir. Görüşler metin içerisinde verilirken "yorumcu" sözcüğü "Y" harfiyle gösterilmiş ve araştırmacının oluşturduğu listeye göre numaralandırılmıştır. Metin içerisindeki örnek yorumlar "Y32" vb. şeklinde gösterilmiştir. Toplanan 283 yorumcunun görüşü içerik analizine tabi tutularak bulgular elde edilmiştir. Toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak içerik analizinin temel amacıdır. İçerik analizinin ilk aşaması verilerin kodlanarak anlamlı bölümlere ayrılmasıdır (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Yorumcuların görüşleri incelenerek kodlanmış, uzman görüşüne başvurularak kategori ve temalar oluşturulmuştur. Görüşlerin bir kısmı olumlu bir kısmı olumsuz temalar altında toplanırken bazı yorumcuların görüşlerinin hem olumlu hem olumsuz temaları içerdiği görülmüştür. Aynı kod altında toplanan görüşler kategoriler altında birleştirilerek olumlu ve olumsuz görüşlere ait frekans tabloları oluşturulmuştur. Olumlu bakış temasında 81 görüş yer alırken, olumsuz bakış temasında 383 görüş yer almıştır. Yorumcu görüşlerinin nasıl incelendiği Şekil 1'deki analiz örneğinde verilmiştir.

Yorumcu Görüşleri	Kod	Kategori	Tema
Dün öğrencilerimden biri öğretmenim ben ebaya giremem ki annemin telefonu tuşlu ¹ dedi. Her öğrencimi üye yaptım ama çoğu kullanmıyor. Operatörler eba için ücretsiz internet sağlıyor ama Eba uygulamasını da indirmek için önce internet olması lazım ² . Maalesef ücre köy okulu öğrencileri için televizyon yayınları tek seçenek ³	Tv nin kitlesel yeterliliği ³	Tv nin yeterliliği	Olumlu Bakış
	Akıllı telefon ¹	Bağlantı aracı yetersizliği	Olumsuz Bakış
	İnternet ²	Bağlantı yetersizliği	

Şekil 1. Veri İçerik Analizi Örneği

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmacılar, netnografik araştırmada veri toplarken araştırmaya dahil edilecek verilerin işlevsel olup olmadığına karar vermek; konuyla ilgili ve enformasyon amaçlı mesajları, konuyla alakası olmayan ve sosyal amaçlı mesajlardan ayırmak zorundadır (Kozinets, 2002; akt: Özbölük ve Dursun, 2015). Bu çalışmada da MEB'den bağımsız olan internet sayfalarından belirlenen tarihlerde sadece konu ile ilgili olan görüşler toplanmış; pandemi sürecinde belirlenen tarih aralıklarında MEB kurumlarında yürütülen uzaktan öğretim faaliyetlerine yönelik görüşler değiştirilmeden olduğu gibi araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma verilerinin toplandığı internet sayfalarının adresleri kopyalanarak, ham verilerle birlikte word dosyasına kaydedilmiştir. Araştırmacı, verilere tam ulaşımda üyelik isteyen internet sitelerine üye olmuş fakat araştırma sonuçlarını etkileyip yönlendirmemek için herhangi bir paylaşımında bulunmamıştır. Verilerin içerik analizinde kodlama yapılırken ve ilgili kodlar bir araya getirilirken uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca çelişki görülen durumlarda da uzman görüşünden faydalanılarak netlik sağlanmıştır. Örneğin kodlama yapılırken

"...MEB in alt kadrolarında o kadar iş bilmez ve neredeyse 90 lar kafasını yaşayan insan var ki, o yüzden yapılan bütün çalışmalar neredeyse çöp oluyor. Telafi haftasında oturan sistem bir anda tepetklak oldu. Bu günde 6 saat eba canlı ders yapılması gerekir yazan belgeyi hazırlayan arkadaşına sorsak ilkokulda dersler kaç saat diye eminim ama eminim cevabı bilmiyordur..."(Y275).

Yorumcu ifadesinde bahsedilen konunun “personelin mesleki yetersizliği” mi yoksa “sürecin kötü yönetimi” ne mi vurgu yaptığı uzman görüşüne başvurularak netleştirilmiştir.

Araştırmacının, zorunlu uzaktan öğretim sürecinde MEB’e bağlı bir ortaokulda öğretmen olarak görev yapıyor olması bu çalışmanın yöntemi bakımından önemlidir. Araştırmacının, araştırma konusuna dair yaşanmışlığının olması özellikle içerik analizinde verileri anlamlandırmada konuya içeriden bakmak anlamında avantaj sağlamıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Araştırma bağlamında yapılan içerik analizi sonucunda kodlanan yorumcu görüşleri olumlu ve olumsuz temalar altında toplanmıştır. Alt problem doğrultusunda yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

3.1. Pandemi Sebebiyle Okulların Uzaktan Öğretim Yapması İle İlgili İnternet Forumlarında Paylaşılan Olumlu Görüşler:

Yorumcu görüşlerinin, “uzaktan öğretim teknolojileri”, “uzaktan öğretimin yönetimi” ve “bireysel yeterlilikler” temaları altında toplanan olumlu görüşler olduğu belirlenmiştir. Tablo 1’de olumlu bakış temasını oluşturan kod, kategori ve alt temaların incelenen yorumcu görüşlerinde hangi sıklıkta yer aldığı gösterilmiştir.

Tablo 1
Olumlu Bakış Teması

Alt tema	Kategori	f	Kod
Uzaktan öğretim teknolojileri	EBA canlı dersin yeterliliği	32	Eba canlı dersin öğretimsel yeterliliği n:19 Eba canlı derslerin iletişim-etkileşim imkânı n:8 Canlı ders Sisteminin alt yapı yeterliliği n:5
	EBA TV’nin yeterliliği	21	TV’nin kitlesel yeterliliği n:11 TV’nin öğretimsel yeterliliği n:10
	EBA platformunun yeterliliği	4	EBA platformunun öğretimsel yeterliliği n:4
	Toplam	57	
Uzaktan öğretimin yönetimi	MEB in yeterliliği	16	Uzaktan öğrenme teknolojilerini kullanıcılara sunma n:12 Sürecin yönetimi n:5 Teknolojik alt yapı ve tarihsel yeterliliği n:1
	Toplam	16	
Bireysel yeterlilikler	Öğretmenin yeterliliği	5	Öğretmenin öğretme ve öğrenme süreci yeterliliği n:5
	Öğrencinin yeterliliği	2	Öğrencilerin teknoloji kullanım yeterliliği n:2
	Velinin yeterliliği	1	Velilerin sorumluluk almadaki yeterliliği n:1
	Toplam	8	
Genel Toplam		81	

Tablo 1 incelendiğinde 81 olumlu görüşün 12 farklı kodla açıklandığı görülmektedir. Görüşlerden 57’si süreçte kullanılan uzaktan öğrenme teknolojilerine, 16’sı uzaktan öğretimin yönetiminde MEB’in yeterliliğine, 8’i öğretmen, öğrenci ve velilerin bireysel yeterliliklerine yöneliktir. En çok vurgu uzaktan öğretim teknolojilerinden EBA canlı dersin yeterliliğine, en az vurgu da bireysel yeterliliklerden veli yeterliliğine yöneliktir. Olumlu bakıştaki alt temalara ait bulgular ayrıntılı olarak incelenmiştir:

3.1.1. Uzaktan Öğretim Teknolojileri

Uzaktan öğretim teknolojilerinin yeterliliklerine yönelik olumlu görüşlerde EBA TV’nin kitlesel ve öğretimsel yeterliliği (10) ile EBA canlı ders uygulamasının yeterliliği (19) vurgulanmıştır. Tablo 2’de uzaktan öğretim teknolojileri alt temasının kategorilerine ilişkin olumlu görüşlere örnekler verilmiştir.

Tablo 2

Uzaktan Öğretim Teknolojilerine Yönelik Olumlu Görüş Örnekleri

Uzaktan Öğretim Teknolojilerine Yönelik Olumlu Görüşler (f=57)	
EBA TV'nin yeterliliği	Y1. Tv daha geniş kitleye hitap eder diye düşünüyorum Y4. Evet, köy okulu öğrencileri için televizyon yayınları tek ve en iyi seçenek. Y15. İkinci sınıf Türkçe iyi gidiyor. Ulaşım açısından da tv üzerinden olması çok iyi oldu..
EBA platformunun yeterliliği	Y5. ...EBA ara tatilde öğrenciler için çok faydalı olacak eminim... Y74. ... eba; konuları evde tekrar etmek açısından çok iyi bir sistem. öğretmen öğrencilere ödev ve test yollayıp takip edebiliyor. akademik destek sistemi var bi de 11. 12. sınıflara yönelik yapılmış. öğretmenler ve öğrencilerin katılımıyla çok faydalı olacak.
EBA canlı dersin yeterliliği	Y117. Eğitim eşitliği için bulunmaz fırsat... Y121. Katılıyorum. Canlı dersler, televizyondan yapılan derslerden çok daha faydalı oldu. Y129. ...dün gayet güzel ders işledim. sadece ben değil okuldaki tüm öğretmenler ders işleyebiliyor, hata yok mu var ama dediğin gibi çok hata vermiyor... Y164. ...salgın ortamında en azından öğrencilerle iletişim kurmak adına oldukça iyi düşünülmüş bir uygulama...

Televizyonun öğretimsel amaçlı kullanılmasının özellikle kırsal kesimdeki öğrenciler için iyi bir seçenek olduğu vurgulanmıştır. Farklı coğrafi yörelerde bulunan öğrencilere ulaşım kolaylığı, geniş kitlelere hitap etme potansiyeli ve görsel-işitsel içerik sunma özelliklerinden dolayı televizyon, uzaktan öğretimde oldukça yaygın kullanılan teknolojilerden olmuştur (Elitaş, 2018; Tekinarıslan, 2019). Senkron (eşzamanlı) bir uygulama olan EBA canlı dersin, öğretmen ve öğrenci arasında etkileşim sağlaması açısından tek yönlü uzaktan öğretim teknolojilerine göre daha faydalı ve verimli olduğu 32 olumlu görüşle vurgulanan yeterliliklerdendir. Katılımcıların birbiri ile iletişim ve etkileşim kurmalarına olanak tanıyan çevrimiçi video konferans ve web tabanlı uzaktan öğretim uygulamalarının acil uzaktan öğretim sürecinde iyi bir çözüm olduğu farklı araştırmalar (Altun ve Yamamoto, 2020; Bergdahl ve Nouri, 2020; Canpolat ve Yıldırım, 2020; Erkut, 2020; Fidan, 2020; Karahan, Bozan ve Akçay, 2020; Keskin ve Kaya, 2020; Tezer ve Cumhuri, 2020; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020) tarafından da desteklenmektedir.

3.1.2. Uzaktan Öğretimin Yönetimi

Uzaktan öğretimin yönetimine yönelik olumlu görüşlerde, MEB'in uzaktan öğretim teknolojilerini kullanıcılara sunma ve sürecin yönetimindeki yeterliliklerine vurgu yapılmıştır. Tablo 3'te uzaktan öğretimin yönetimi alt temasının kategorilerine ilişkin olumlu görüşlere örnekler verilmiştir.

Tablo 3

Uzaktan Öğretimin Yönetimine Yönelik Olumlu Görüş Örnekleri

Uzaktan Öğretimin Yönetimine Yönelik Olumlu Görüşler (f=16)	
MEB'in yeterliliği	Y190. MEB uzaktan eğitim ile ilgili inanılmaz bir tarihe zaten sahip. Konu ile ilgili eski FERETEB, BİLGEM ve EĞİTEK birimleri ile ilgili araştırma yapanlar, MEB'in bu konudaki köklülüğünü göreceklidir. Y202. Bu süreç ancak bu şekilde yönetilebilirdi. Sanki daha önce öngörülen bir durummuş gibi eleştirmek kolay. Uzaktan eğitim tek seçenektir ve bakanlık elinden gelen her şeyi yaptı. Birazda biz öğretmenlerde bitiyor her şey. Tüm dünya bizim gibi uzaktan eğitim ile götürmeye çalışıyor pandemi sürecini. Ben Milli Eğitim Bakanının gerçekten iyi niyet ile elinden geleni yaptığını düşünüyorum. Y15. Ben beğendim. Tam zamanında devreye soktular. Her zaman kullanılabilir evde dersane gibi platform. Tebrikler MEB. Y161. bu günlerde eğitimin devamı için bakanlığın bulunduğu en güzel çözüm. Y203. ...Bakanlık üstüne düşeni yapmıştır tabi ki. Teşekkürler emek verenlere...

Tablo 3'te verilen yorumcu görüşleri incelendiğinde MEB'in acil uzaktan öğretim sürecinde eğitim öğretimi sürdürebilmek adına kısa sürede EBA TV ve sürecin uzamasıyla EBA canlı ders uygulamasını kullanıcılara sunması olumlu karşılanmıştır. MEB okulların kapanmasıyla, öğrencileri akademik ve sosyal açıdan destekleyen bir uzaktan eğitim sistemi kurmak için dijital eğitim platformu olarak hizmet veren Eğitim Bilişim Ağı'nın (EBA) altyapısını güçlendirmiş ve TRT ile işbirliği yapmıştır (Özer,2020).

3.1.3. Bireysel Yeterlilikler

Bireysel yeterlilikler alt temasında en çok vurgulanan öğretmen yeterliliğine dair görüşlerdir. Bunu sırasıyla öğrenci yeterliliği ve veli yeterliliğine dair görüşler takip etmektedir. Tablo 4'te bireysel yeterlilikler alt temasının kategorilerine ilişkin görüşlere örnekler verilmiştir.

Tablo 4

Bireysel Yeterliliklere Yönelik Görüş Örnekleri

Bireysel Yeterliliklere Yönelik Görüşler (f= 8)	
Öğretmenin yeterliliği	Y26. 3. Sınıf Türkçe dersini anlatan öğretmenimi ayakta alkışlıyorum. Y64. İlkokul İngilizce öğretmenleri çok başarılı. Tüm ülkede ders bu şekilde Türkçe konuşmadan anlatılsa İngilizce öğretilir...
Öğrencinin yeterliliği	Y209. Bizim kuşak gibi değil ki şimdiki çocuklar dijital ortama doğmuş interneti çok güzel kullanan seven, araştırmaya meraklı, eğitim zaten öğrenci odaklı, bu çocukları okulun yorgunluğunu biraz hafifletmek gerekecek...
Velinin yeterliliği	Y132. ...Bizim amacımız sadece maaş almak değil. Biz geleceği şekillendirmeye çalışan insanlarız. Çocuğunun ve ülkenin geleceğini düşünen veliler zaten bize destek oluyor ve birlikte başarmaya çalışıyoruz...

Öğretmen yeterliliğindeki görüşler, öğretmenin öğrenme ve öğretme süreçlerine dayalı görüşlerdir. Bu görüşlerde EBA TV kanallarındaki öğretmenlere yönelik beğeniler ifade edilmektedir. Geleneksel eğitimdeki eğitme-öğretme, alan bilgisi ve genel kültür yeterlilikleri uzaktan öğretim öğretmenleri tarafından da benimsenip uygulanmalı, öğretmen öğrenciyi motive etmeli ve derse hazırlamalıdır (Toprakçı, 2015). TV kanallarında da geleneksel öğretmen rollerini uzaktan öğretime taşıyabilen; beden dilini iyi kullanan, diksiyonu ve telaffuzu düzgün olan, ekran karşısındaki öğrencinin dikkatini çekebilen öğretmenler beğenilmektedir. Öğrenci yeterliliklerine dair görüşlerde öğrencilerin teknoloji kullanım becerileri vurgulanmıştır. Çağımız öğrenenlerinin, teknolojide yaşanan gelişmelere ve değişime uyum sağlayabilen ve bu konuda kendini yenileyebilen bireyler olması bu bulguyu desteklemektedir (Dağhan, Çetin, Kibar, Akkoyunlu ve Telli, 2017; Mısırlı, 2015).

3.2. Pandemi Sebebiyle Okulların Uzaktan Öğretim Yapması İle İlgili İnternet Forumlarında Paylaşılan Olumsuz Görüşler:

Araştırma bağlamında yapılan içerik analizi sonucunda kodlanan yorumcu görüşlerinin “bireysel yetersizlikler”, “teknik yetersizlikler”, “uzaktan öğretim teknolojileri”, uzaktan öğretimin sınırlılıkları” ve “uzaktan öğretimin yönetimi” temaları altında toplanan olumsuz görüşler olduğu belirlenmiştir. Tablo 5'te olumsuz bakış temasını oluşturan kod, kategori ve alt temaların incelenen yorumcu görüşlerinde hangi sıklıkta yer aldığı gösterilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde 383 olumsuz görüşün 30 farklı kodla açıklandığı görülmektedir. Görüşlerden 121'i (%31,6) süreçte kullanılan uzaktan öğrenme teknolojilerinden kaynaklanan yetersizliklere, 101'i (%26,37) öğretmen, öğrenci ve velilerin bireysel yetersizliklerine, 69'u (%18,01) bağlantı aracı ve internetten kaynaklı teknik yetersizliklere, 52'si (%13,58) uzaktan öğretimin yönetiminde okul yöneticileri ve MEB'in yetersizliğine ve 40'ı (%10,44) uzaktan öğretimin geleneksel öğretime göre sınırlılıklarına yöneliktir. En çok vurgu uzaktan öğretim teknolojilerinin süreçteki yetersizliğine (%31,60), en az vurgu da uzaktan öğretim yönetiminde okul yöneticilerinin yetersizliğine (%1,57) yöneliktir. Olumlu bakıştaki alt temalara ait bulgular ayrıntılı olarak incelenmiştir:

Tablo 5
Olumsuz Bakış Teması

Alt tema	Kategori	f	Kod
Uzaktan öğretim teknolojileri	EBA canlı dersin yetersizliği	55	Sistemin alt yapı yetersizliği n:32 Eba canlı dersin kitlesel yetersizliği n:13 Eba canlı dersin öğretimsel yetersizliği n:10
	TV'nin yetersizliği	39	TV'nin öğretimsel yetersizliği n:35 TV'nin yayın akışı bilgilendirme yetersizliği n:2 TV'nin alt yapı yetersizliği n:2
	EBA platformunun yetersizliği	27	Sistemin alt yapı yetersizliği n:23 Öğretimsel yetersizliği n:4
	Toplam	121	
Bireysel yetersizlikler	Öğrencinin yetersizliği	43	Öğrenen özerkliğinde yetersizlik n:32 Öğrencinin hazırbulunuşluk yetersizliği n:8 Öğrencilerin teknoloji kullanım yetersizliği n:3
	Öğretmenin yetersizliği	35	Öğretmenin öğretme ve öğrenme süreci yetersizliği n:16 Öğretmenin isteksizliği n:8 Öğretmenin teknoloji kullanımındaki yetersizliği n:7 Öğretmenin hazırbulunuşluk yetersizliği n:4
	Velinin yetersizliği	23	Velilerin teknoloji kullanım yetersizliği n:6 Velilerin sorumluluk almadaki yetersizliği n:17
Toplam	101		
Teknik yetersizlikler	Bağlantı yetersizliği	35	İnternet n:35
	Bağlantı aracı yetersizliği	34	Akıllı telefon, tablet, bilgisayar n:31 Teknoloji cihazı n:2 Kamera, mikrofon n:1
Toplam	69		
Uzaktan öğretimin yönetimi	MEB in yetersizliği	46	Sürecin yönetimi n:35 Personelin mesleki yetersizliği n:7 Uzaktan öğrenme teknolojilerini kullanıcılara sunmada yetersizlik n:4
	Okul yöneticilerinin yetersizliği	6	Sürecin yönetimi-planlama yetersizliği, baskı yaratma, yetersiz bilgilendirme n:6
Toplam	52		
Uzaktan öğretimin sınırlılıkları	İşlevsel yetersizliği	20	Öğretimsel yetersizliği n:11 Eğitimsel yetersizliği n:9
	Etkileşim- İletişim yetersizliği	20	Öğretmen- öğrenci etkileşim iletişimde eksiklik n:8 Ekranı bağımlı, tek yönlü iletişim, Sürekli evde olmak n:8 Göz teması, duygusal bağ, birebir ilgi n:4
Toplam	40		
Genel Toplam		383	

3.2.1. Uzaktan Öğretim Teknolojileri

Uzaktan öğretim teknolojilerine yönelik olumsuz görüşlerde, EBA TV'nin yetersizliği (39) ve EBA canlı dersin yetersizliği (55) vurgulanmıştır. Tablo 6'da uzaktan öğretim teknolojileri alt temasının kategorilerine ilişkin olumsuz görüşlere örnekler verilmiştir.

Tablo 6

Uzaktan Öğretim Teknolojilerine Yönelik Olumsuz Görüş Örnekleri

Uzaktan Öğretim Teknolojilerine Yönelik Olumsuz Görüşler (f=121)	
EBA TV'nin yetersizliği	<p>Y16. <i>Evet (1. sınıf) hocam hızlı idi. Ayrıca metinler ders kitabında yoktu olsa iyi olurdu.</i></p> <p>Y18. <i>bizim 2 hafta uzerinde durduğumuz konu tak tak 20 dk da bitiyö. veli de biz okulda çok geri kalmisiz yavas gitmisiz diye yorum yapıyo.</i></p> <p>Y33. <i>Ben isterdim ki akıllı tahtanın yanında bölme işlemini nesnelere anlatsın. Daha güzel olurdu. Anlatımlar çok yüzeysel kalıyor...</i></p> <p>Y65. <i>eba tv eğitim aksamısın diye normal bireyler için oluşturulmuş mesajını çoğunlukla görsel yolla veren bir uzaktan eğitim platformudur. ancak eğitim çatısı altında görme engelli bireylerin olduğu da unutulmamalıdır. yazılarını, okumalarını braille alfabesiyle yapan çocukların üstlerine atılmış ders videolarına yetişmeleri mümkün değil. zaten eğitimlerine okulda bile başlı başına özel bir ihtimam gerekiyor.</i></p>
EBA platformunun yetersizliği	<p>Y7. <i>EBA işi zor. Şimdiden açmıyor. Uzaktan eğitim zamanı hiç açmaz. İş yine biz öğretmenlere düşecek. Tatil sonrası yoğun bir tempo ile tüm konuları yetiştiririz.</i></p> <p>Y91. <i>Sayın bakanım velilerimiz ebaya giriş bile yapamıyorlar.sistem giriş yaptırmıyor diye mesaj görüldüğünü söylüyor bütün velilerim..</i></p>
EBA canlı dersin yetersizliği	<p>Y107. <i>...EBA canlı ders programı linux, mac sistemleri için tasarlanmamış ayrıca nasıl yükleyeceğiz ? Telefon üzerinden canlı ders ise bir işkence, zaten sistem tam anlamıyla çalışmıyor, eba serverları yetersiz kalıyor,bir sınav göndermek için saatlerce uğraşyoruz...</i></p> <p>Y125. <i>Hocama seneye okulları açabilecek miyiz? İnsanlar daha bunun cevabını bile bilmiyor. Canlı dersin sıkıntılı ve verimsiz olduğuna ben de katılıyorum ancak elimizde şu an bundan başka seçenek yok.</i></p> <p>Y144. <i>bir saatlik derste 2 kere hem öğretmeni hem öğrencileri dersten atan uygulama. ayrıca saat dolar dolmaz pat diye kapatıyor dersi, öğretmenlerin sözü yarım kalıyor. artık zamanla öğretmenler kendilerini buna göre ayarlarlar.</i></p> <p><i>ayrıca öğrenci güvenliği açısından öğrencilerin kamera erişimine izin vermemek olumlu olabilir fakat öğretmenler için oldukça zorlu bir durum olduğunu düşünüyorum...</i></p> <p>Y238. <i>olmuyor olmuyor! kusacağım artık gerçekten. toplam yarım saat süren dersimin ilk on dakikası derse bağlanmaya çalışmakla, diğer on dakikası 'sesimi duyuyor musunuz?' diye sormakla, son on dakikası ise dersi işlemeye çalışmakla geçiyor...</i></p>

Uzaktan öğretim teknolojilerine yönelik olumsuz görüşlerde kodların dağılımına bakıldığında vurgunun EBA TV'nin öğretimsel yetersizliği ile EBA canlı ders uygulamasının sistemsel alt yapı yetersizliğinde olduğu görülmektedir. Öğretmenler, TV yayınlarının konu tekrarı için iyi olabileceğini fakat yeni öğrenmeler için verimsiz olduğunu belirtmektedir. Ayrıca öğrenciler arası bireysel farklılıkları gözetmediğinden TV yayınları verimsiz görülmektedir. Televizyonun tek yönlü bir iletişim aracı olması, yayın esnasında dönüte ve öğrenci denetimine imkân vermemesi öğretimsel başarıyı sınırlandırır. Öğretimsel televizyon dersleri ortalama bir öğrenci için hazırlandığından özel gereksinimi olan öğrencilerin adaptasyonunda zorluk yaşanır. Ayrıca her öğrenci düzeyine uygun TV programı hazırlamak, eğitim teknolojisi alanında uzmanlık gerektiren zaman alıcı ve masraflı bir iştir (Kaya, 2002; Uşun, 2006).

EBA'nın teknolojik alt yapısının zayıf olmasının uzaktan öğretim faaliyetlerini aksattığı belirtilmiştir. Web tabanlı uzaktan öğrenmede öğretim teknolojilerinin sağlıklı bir şekilde sunulabilmesi için ilk olarak teknolojik altyapı ihtiyaçlarının doğru analiz edilmesi ve yatırımın gerekli alanlara yapılması gerekmektedir. Uzaktan öğretim teknolojilerinde zayıf alt yapıdan kaynaklanan sorunlar verimi düşürdüğü gibi destek hizmetlerine duyulan ihtiyacı da arttırmaktadır (Durdu, 2019). Çevrimiçi ders uygulamalarında zayıf alt yapıdan kaynaklı teknik sorunların varlığı farklı araştırmalar (Bilgiç ve Tüzün, 2015; Canpolat ve Yıldırım, 2020; Erkut, 2020; Karahan, Bozan ve Akçay, 2020; Şener, Ertem ve Meç, 2020) tarafından da desteklenmektedir.

3.2.2. Bireysel Yetersizlikler

Bireysel yetersizlikler alt temasında yer alan görüşlerde öğretmen yetersizliğine yönelik vurgunun öğretmenin öğretme sürecindeki yetersizliğine, öğrenci yetersizliğine yönelik vurgunun öğrenen özerkliğindeki yetersizliğe, veli yetersizliğindeki vurgunun ise velilerin süreçteki sorumluluklarını yerine getirmedeki yetersizliğine yönelik olduğu görülmektedir. Tablo 7'de bireysel yetersizlikler alt temasının kategorilerine ilişkin görüşlere örnekler verilmiştir.

Tablo 7**Bireysel Yetersizlere Yönelik Görüş Örnekleri**

Bireysel Yetersizlere Yönelik Görüşler (f=101)	
Öğretmenin yetersizliği	Y40. ...Ancak bence esas sorun eğitimcilerin eğitim verme yeteneği... öğretmenlerin (hepsinin değil tabiki) anlatımları zayıf, eğitimcilerin eğitimi de gözden geçirilmeli...
	Y67. ...öğretmenin aksanının olması gayet doğal. ancak telaffuz ve tonlama hataları çok fazlaydı. neyse, beni derste ingilizce konuşuyor diye müdüre şikayet eden velilere ders olmuştur. belki kıymetimiz bilinir
	Y103. ... her öğretmen de teknolojiyi bu kadar iyi kullanamıyor çok zorlamamak gerekir en güzeli dönemi kapatmak.
	Y140. Neden bu kadar kasıyoruz ders yapacağız diye anlamıyorum. Milletın canının derdine düştüğü şu zamanda çocuklar üçgenin iç açısını de ekinin ayrı yazıldığını felan seneye oğrensene ne olur vallahi anlamıyorum. Herkes neden kendini birşey yapmaya mecbur hissediyor...
Öğrencinin yetersizliği	Y178. 15 yıllık öğretmen olarak diyorum ki: Bu teknoloji bolluğunda ya hocalarım üniversitede eğitim ve teknoloji dersi almamışlar yada başka bir iş peşindeler. Bizde bu süreçte uzaktan eğitim yapıyoruz ama ne buzdolabı ne de tencere kapağı kullanıyoruz. Uzaktan eğitimi hocalarım biraz yanlış anlamışlar galiba
	Y219. ülkemizde, özellikle de alt kademe sınıflarda başarılı olması çok güç görünüyor. çünkü bu grup henüz kendi öğrenme sürecini kontrol edebilen bilince sahip değil.
	Y166. fakat sistem düzelirken, öğrencilerin azalması...ilk haftalar muhatap olabildiğimiz birkaç öğrenci varken artık onlar da gitti. ben ekrana bakıyorum, ekran bana. önceki geceden hazırlık yapıp ders için erkenden uyanmak da cabası.
	Y239. ..şu an 120 kişilik grupta ortalama 30 öğrencim derse katılıyor. bir kez 46 öğrenci gördüm. derse gelmeyen öğrencilerin büyük bir kısmı keyfi olarak gelmiyor. zorunluluktan gelemeyen sayısı en fazla 30'dur. bu sistemin yaptırımı olmalı. ancak dediğim gibi öncelikle gerçekten derslere katılma imkanı olmayan çocuklar tespit edilmeli. herhangi bir yoklama, not kaygısı olmadıktan sonra yüksek katılım olacağını zannetmiyorum.
Velinin yetersizliği	Y2. Velilerin çoğu Eba'yi kullanamıyor Eba Hesabı olusturamayan çok sayıda velim var... Y221. uzaktan eğitimin en büyük destekçisi velidir. bugün görüyoruz ki velinin kumanda'dan kanalı açmak dışında bir işlevi yok.

Öğretmen yetersizliği alt temasında vurgulanan görüşler sırasıyla “öğretme ve öğrenme sürecindeki yetersizlikler”, “öğretmenin isteksizliği”, “teknoloji kullanımındaki yetersizlikler” ve “öğretmenlerin hazırbulunuşluğundaki eksikliklere” yöneliktir. Öğretme ve öğrenme süreci ile ilgili görüşler, daha çok TV yayınlarında yer alan öğretmenlere yönelik eleştirilerdir. Ders anlatımlarında yapılan hatalar, diksiyon bozuklukları, yüzeysel ve hızlı anlatımlar eleştirilmiştir. Öğretimsel televizyon yayınlarını hazırlayan ekipte profesyonel kişiler olmadıkça, amatör bir çalışma olduğu belli olmaktadır. Öğretmenin uzaktan öğretim konusundaki deneyimi ve yeni yöntemlere açıklığı, iletişim konusundaki uzmanlığı son derece önemlidir (Gilbert, 2001; akt: Tufan, 2018). TV yayınlarında görev alan öğretmenlerde bu yeterlilikler geliştirilmelidir.

Bazı öğretmenler sağlığın her şeyden daha önemli olduğunu, pandemi sürecinde öğretim faaliyetlerinin uzaktan devam etmesi yerine bir sonraki eğitim öğretim yılına bırakılması gerektiğini belirtmişlerdir. Pandeminin ilk haftalarında bazı öğretmenlerde görülen isteksizliğin, uzaktan öğrenmeye yönelik hazırbulunuşluklarının düşük olmasından ve pandeminin sebep olduğu ruh halinden kaynaklandığı söylenebilir. Fidan'ın (2020) ilkökul öğretmenlerinin zorunlu uzaktan eğitimde düşük motivasyon, hazırbulunuşlukta yetersizlik gibi sorunlar yaşadığını belirten çalışması araştırmanın bu yöndeki bulgularını desteklemektedir.

Çevrimiçi platformlarda eğitim veren öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların başında canlı video uygulamaları kullanımı gelmekte, öğreticilerin teknik bilgilerindeki yetersizlikler öne çıkmaktadır. Öğreticilerin uzaktan öğretimde teknoloji kullanımına dair yaşadığı sorunlar farklı araştırmalar (Altun ve Yamamoto, 2020; Bergdahl ve Nouri, 2020 Karahan, Bozan ve Akçay, 2020; Üstün, Karaoğlan ve Yılmaz, 2020; Yıldız, 2020) tarafından da desteklenmektedir.

Öğrenci yetersizliği alt temasında vurgulanan görüşler sırasıyla “öğrenen özerkliğinde yetersizlik”, “hazırbulunuşlukta yetersizlik” ve “teknoloji kullanımında yetersizlik” tir. Öğrencilerin canlı derslere devam sağlamada düşük motivasyon gösterdiği, öğrenen özerkliği ve teknoloji okuryazarlığında yetersizlikler olduğu belirtilmiştir. Uzaktan öğretim, bireysel ve bağımsız öğrenme becerisi olmayan bireylerde yeterince etkili olmamaktadır (Uşun, 2006). Öğrenme özerkliğini tam olarak kazanmamış olan okul öncesi ve temel eğitim öğrencileri e-öğrenmeden kısmi olarak yararlanabilir. Çünkü erken yıllar

eğitimin öğretimden daha ağırlıklı olduğu yıllardır (Toprakçı, 2017). Öğrencilerin zorunlu uzaktan öğretime bireysel yeterlilikler açısından hazırlıksız yakalandığı farklı araştırmalar (Canpolat ve Yıldırım, 2020; Fidan, 2020; Yıldız, 2020) tarafından da desteklenmektedir.

Veli yetersizliğinde vurgulanan görüşler velilerin sorumluluk almadaki yetersizliği ve teknoloji kullanımındaki yetersizlikleridir. Velilerin evde yürütülen öğretim faaliyetleri sebebiyle sorumlulukları artmıştır. Fakat çalışan ebeveynlerin evdeki çocuklarını kontrolde zorlanmaları ve çocuklarına süreçte rehberlik edebilecek yeterlilikte olmamaları öğretmenlerin işini zorlaştırmıştır. Ayrıca teknolojik yeterliliği istenilen düzeyde olmayan veliler EBA platformunu kullanırken zorlanmışlardır. Araştırmanın bu yöndeki bulgularını destekleyen çalışmalarda, velilerin süreçteki sorumluluklarını yerine getirmediği ve yarısından çoğunun MEB'in sunduğu rehberlik hizmetlerinden haberdar olmadığı belirtilmiştir (Fidan, 2020; Yılmaz vd., 2020).

3.2.3. Teknik Yetersizlikler

Uzaktan öğretimde bireylerin teknoloji okuryazarlığında yetkinliği kadar teknolojik araç gereçlere erişimi de önemlidir. Araştırmanın bir diğer alt teması olan teknik yetersizliklerde yer alan 69 (%18,01) görüşün 34'ü bağlantı aracı yetersizliği, 35'i bağlantı yetersizliğinden kaynaklanan olumsuz görüşlerdir. Tablo 8'de teknik yetersizlikler alt temasının kategorilerine ilişkin görüşlere örnekler verilmiştir.

Tablo 8

Teknik Yetersizliklere Yönelik Görüş Örnekleri

Teknik Yetersizliklere Yönelik Görüşler (f=69)	
Bağlantı aracı yetersizliği	Y3. <i>Dün öğrencilerimden biri öğretmenim ben ebaya giremem ki annemin telefonu tuşlu dedi. Her öğrencimi üye yaptım ama çoğu kullanamıyor...</i>
Bağlantı yetersizliği	Y104. <i>Güzel uygulamalar. Evinde bilgisayar olmayan, akıllı telefonsuz kontrolü hat kullanan garibanlara ve öğrencilerime üzülyorum.</i>
Bağlantı yetersizliği	Y5. <i>..Bu seneye kadar çalıştığım köyde tek operatör kullanılıyordu onda da internet tam olarak çekmiyordu...</i>
Bağlantı yetersizliği	Y111.... <i>Öğrencilerin internete erişiminin sağlanması gerekir. (Hayvancılıkla uğraşan velilerimizin olduğu bazı kırsal kesimlerde çadırda yaşadıklarından elektrik bile yok)</i>

İnternet tabanlı uzaktan öğretim; bilgisayar, ağ bağlantıları ve web tabanlı teknolojiler kullanılarak öğrenme olanaklarının ve desteğinin dağıtımıdır (Hillage ve Pollard, 2001; akt: Tufan, 2018). Pandemi sürecinde yaşanan acil uzaktan öğretimde bu olanaklardan mahrum olan çok sayıda öğrenci, süreçten olumsuz etkilenmiştir. Uzaktan öğretimde bilgisayar, akıllı telefon, tablet eksikliği ve internet erişimindeki yetersizlikten kaynaklanan olumsuzlukların olduğu farklı araştırmalar (Fidan, 2020; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Kırmacı ve Acar, 2018; Kızılay Toplum Merkezi, 2020; Karadağ ve Yücel, 2020; Sharma ve Bumb, 2020; Yılmaz ve diğerleri, 2020) tarafından da desteklenmektedir.

3.2.4. Uzaktan Öğretimin Yönetimi

Uzaktan öğretimin yönetimine dair 52 olumsuz görüşün yer aldığı alt temada MEB'in yetersizliği 46 görüşte vurgulanmıştır. Tablo 9'da uzaktan öğretimin yönetimi alt temasının kategorilerine ilişkin olumsuz görüşlere örnekler verilmiştir.

Yorumcu görüşleri incelendiğinde uzaktan öğretimin yönetimine dair olumsuz görüşlerde sürecin yönetimine dair eleştirilerin vurgulandığı görülmektedir. Süreç içerisinde alınan kararların sürekli değişmesi ve planlamada yaşanan aksaklıklar, bilgilendirmedeki eksiklikler uzaktan öğretim sürecinin yönetiminde memnuniyetsizliklere yol açmıştır. Pandemiye hazırlıksız yakalanmış olmamız bir şekilde MEB'in sürece yönelik acil çözümler üretmesini ve hızlı kararlar almasını gerektirmiştir. Karar verme sürecinde yaşanan bir takım hataların zaman sınırlılığı, eksik analiz, tepkisel davranma ve örgütsel politikalarla ilgili çeşitli nedenleri vardır. Örgütsel amaçların gerçekleşmesini hızlandıran kararlar bazı sorunlara çözüm üretirken bir başka soruna neden olabilir (Hoy ve Miskel, 2015). Acil uzaktan öğretimin yönetim sürecinde alınan ilk kararlar ve yapılan planlamalar olumlu karşılanırken sürecin ilerleyen dönemlerinde belirsizliklerin uzaması ve uzaktan öğretimde yaşanan uyum sorunları ile beklenen verimin alınmaması, alt yapının yetersizliği gibi sebeplerden memnuniyetsizlikler görülmektedir. Üniversitelerde acil uzaktan öğretimin yönetimine dair sorunları belirten çalışmalar da (Altunoğlu,2020; Erkut,2020; Sahu, 2020) araştırmanın bu yöndeki bulgusunu desteklemektedir.

Tablo 9

Uzaktan Öğretimin Yönetimine Yönelik Olumsuz Görüş Örnekleri

Uzaktan Öğretimin Yönetimine Yönelik Olumsuz Görüşler (f=52)

Okul yöneticilerinin yetersizliği	<p>Y176. Uzaktan eğitimi magazine dönüştürdük nihayet. Hele ki bazı müdürler için reklam malzemesi oldu. Hem öğrenciler hem öğretmenler ücretsiz olarak gönüllü reklam oyuncusu oldular.</p> <p>Y172. evet bizim ülkemizde tek derdimiz istatistik. sizler o istatistiği sağlayın diye yuzbinlerce öğretmen müdürleri tarafından mobbing üstüne mobbinge uğruyor baskı baskı baskı ..</p>
MEB'in yetersizliği	<p>Y204. Bakanımızı sevsem de maalesef bu uzaktan eğitim sürecini iyi yönetemedi. Temmuz Ağustos'ta okul yok dedi 2 gün sonra MEM lere yazı gitti. Telif eğitimi için tedbirlerinizi alın diye.Okul müdürü bizden görüş istedi Haziran ve Temmuz aylarında 2 ay telefı yapacaz hazırlanın diye. Basına ayrı açıklamalar yapıldı MEM lere ayrı açıklamalar. Türbinlerin etkisine çok girdi. Veli baskısıyla okul açılmaya kalkıldı. Sonuçta 2 günde bir yapılan açıklamaların hiçbiri birbirini tutmadı inandırıcılığını yitirdi. Haziran 1 de okul açılabilir dedi ben dahil herkes güldü çünkü böyle bir ihtimalin olmadığını çocuklar bile biliyordu.</p> <p>Popüleriteden uzak daha temkinli ve sakin açıklamalar yapılmalıydı.</p> <p>Y275. Ziya Selçuk'un gerçekten iyi niyetle bir şeyler yapmaya çalıştığına inanıyorum ama MEB in alt kadrolarında o kadar iş bilmez ve neredeyse 90 lar kafasını yaşayan insan var ki, o yüzden yapılan bütün çalışmalar neredeyse çöp oluyor. Telif haftasında oturan sistem bir anda tepetaklak oldu. Bu günde 6 saat eba canlı ders yapılması gerekir yazan belgeyi hazırlayan arkadaşa sorsak ilkokulda dersler kaç saat diye eminim ama eminim cevabı bilmiyordur...</p> <p>Y277. Biz meslek liseleri napicaz kim yönetiyor bu MEB yeter artık!!!</p> <p>Y279. meb de neler oluyor? 4 gündür olan olaylardan bihaberler... alelacele ne anlattığı belli olmayan resmi yazı... üzerinden 12 saat geçmeden başka yazı.....neler oluyor??? birinin çıkıp anlatması lazım artık...</p> <p>Y282. Şu yazılara bir gün de birleştirilmiş sınıflarla ilgili bir açıklama ekleseler de bakanlığın birleştirilmiş sınıfların varlığından haberdar olduklarını anlasak.</p>

Uzaktan öğretimin yönetiminde, okul yöneticileri ve MEB personeline yönelik eleştiriler de vardır. Okul yöneticileri, uzaktan öğretimi planlama ve öğretmenleri bilgilendirme konusunda yetersiz görülmüştür. Uzaktan öğretim yöneticiler tarafından uygun ortamın sağlandığı ve ihtiyaçların karşılandığı bir organizasyondur. Uzaktan öğretim yönetimi öğrenen ve öğretenlerin memnuniyetini sağlamak için tüm bileşenleri etkin bir şekilde planlamalı ve geliştirmelidir (Yavuzalp, 2019). Okul yöneticileri uzaktan öğretimi planlarken öğretmenlerin görüşlerinden faydalanmalıdır.

3.2.5. Uzaktan Öğretimin Sınırlılıkları

Uzaktan öğretimin, yüz yüze eğitime göre sınırlılıklarını vurgulayan 40 (%10,44) olumsuz görüş "uzaktan öğretimin sınırlılıkları" alt temasında yer almaktadır. Eğitim öğretimin amaçlarını gerçekleştirmedeki işlevselliğine yönelik yetersizliği (%5,22) ile kişiler arası iletişim ve etkileşimdeki yetersizliği (%5,22) uzaktan öğretimin belirtilen sınırlılıklarındandır. Tablo 10'da uzaktan öğretimin sınırlılıkları alt temasının kategorilerine ilişkin görüşlere örnekler verilmiştir.

Tablo 10'dan da anlaşılabilirce üzere, görüşlerde, eğitimin toplumsal işlevlerini yerine getirmede okulun önemli bir unsur olduğu, uzaktan öğretimin yüz yüze eğitim öğretim faaliyetlerinin yerini tutamayacağı belirtilmektedir. Özellikle uygulama gerektiren alanlarda uzaktan öğretimin amaçlanan hedefleri kazandırmada yetersiz olduğu görüşü hakimdir. Uzaktan öğretimin bir alternatif değil tamamlayıcı bir unsur olabileceği vurgusu dikkat çekmektedir. Her derste uzaktan öğretimin etkili olmadığı ve uzaktan öğretimin yüz yüze öğretim kadar verimli bir sistem olmadığı farklı araştırmalarca (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2013; Demirbilek,2021; Ivanov ve Tzankova, 2020; Karaca vd., 2021; Keskin ve Kaya, 2020; Yıldız, 2015; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020; Kavuk ve Demirtaş, 2021) da desteklemektedir. Uzaktan öğretimin bir diğer sınırlılığına yönelik görüşler iletişim ve etkileşimin sağlıklı olarak gerçekleşmediği, eksik kaldığı yönündedir. Uzaktan öğretimde öğrenen-öğrenen, öğretici-öğrenen iletişim ve etkileşimi yeterince gerçekleşmediğinden duyuşsal anlamdaki istendik kazanımlar oluşmamaktadır (Uşun, 2006). Yüz yüze eğitim ortamlarındaki sosyalliğin sağlanamadığına dair farklı araştırmalarda da (Fidan, 2020; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020 ; Yılmaz ve diğerleri, 2020; Yıldız, 2015) bu doğrultuda görüşler belirtilmiştir.

Tablo 10

Uzaktan Öğretimin Sınırlılıklarına Yönelik Görüş Örnekleri

Uzaktan Öğretimin Sınırlılıklarına Yönelik Görüşler (f=40)

İşlev Yetersizliği	Y227. ... bu sistemle en fazla yüzyüze eğitimde öğretilen bilgiyi tekrar ederek unutmama imkanı sağlanır, yeni bilgi öğretmek neredeyse imkansız. sağlam bir telafi süreci olmazsa öğrencilerin de eğitimcilerin de işleri çok zor.
	Y192. Eğitimin saç ayağı olan; okul-öğretmen-öğrenci bileşkesi yerine getirilmedikçe ortada bir eğitim bulunmadığı süreç içerisinde netlik kazanmıştır. Lütfen uzaktan eğitime, yerli-yersiz duyar kasmalar ile eğitime algı operasyonu çekilmesine son verelim. Saygı slm ile.
	Y198. Uzaktan "eğitim" olmaz. Uzaktan "öğretim" olur.
	Y223. ... ancak şunu unutmamak gerekir uzaktan eğitimle örgün eğitim yarışmaz. hiçbir şey sınıf ortamının yerini tutmaz. uzaktan eğitim tamamlayıcı, destekleyicidir. şu şartlar altında mecburidir
İletişim-etkileşim yetersizliği	Y268. ... sosyalleşememe ve etkileşimi direkt sağlayamama. öğrenci öğretmen diyalogu ve öğrenme ortamı yok kardeşim. bence devlet, aile hem okulun hemde öğretmenlerin kıymetini bilsin ve ne yapıp edip yüzyüze açsın.
	Y31. Normal okuldaki öğretmen gibi olur mu hiç her çocukla birebir ilgilenecek gözünün içine bakacak.
	Y79. ...zaten eğitim birebir etkileşimde daha etkilidir. öğrencinin yaşı küçüldükçe daha fazla etkileşim ister.
	Y212. Uzaktan eğitimin övülecek bir tarafı kesinlikle yoktur.. bir çocuğun bilgisayar karşısında saatlerce oturup bilgi alması değildir eğitim.. oyundur, sohbetir, paylaşımdır, kakkahadır yani bir bütündür.. şu anda mecburiyetten yapılıyor tartışması bile abesle iştigaldir.

3.3. Pandemi Sebebiyle Okulların Uzaktan Öğretim Yapması İle İlgili İnternet Forumlarında Paylaşılan Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı:

Yapılan içerik analizi sonucunda kodlanan 283 yorumcu görüşünün bir kısmı olumlu bir kısmı olumsuz temalar altında toplanırken bazı yorumcuların görüşlerinin hem olumlu hem olumsuz temaları içerdiği belirlenmiştir. Tablo 1 ve Tablo 5 incelendiğinde 12 farklı kodla açıklanan olumlu bakış temasının 81 görüş, 30 farklı kodla açıklanan olumsuz bakış temasının 383 görüşten oluştuğu görülmektedir. İncelenen görüşlerin çoğunluğu olumsuz görüşlerden oluşmaktadır.

Olumlu ve olumsuz bakış temalarının her ikisinde de yer alan "Uzaktan öğretim teknolojileri" alt temasında olumlu bakışta 57, olumsuz bakış temasında 121 görüş; "Uzaktan öğretimin yönetimi" alt temasında olumlu bakışta 16, olumsuz bakışta 52 görüş yer almaktadır. "Bireysel yeterlilikler" alt temasında sadece 8 görüş varken "Bireysel yetersizlikler" alt teması 101 görüşten oluşmaktadır. İncelenen görüşlerde genel olarak olumsuz bakışın hakim olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitime dair bakışın incelendiği farklı araştırmalarda da (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2013; Genç ve Gümrükçüoğlu, 2020; Karahan, Bozan ve Akçay, 2020; Ülkü, 2018) olumsuzluklara vurgunun daha çok olduğu görülmektedir. Pandemi sebebiyle uzaktan eğitime acil ve zorunlu bir geçiş yapılmıştır. Yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerin çoğunun uzaktan öğretimi ilk kez deneyimlemesi, alışmış oldukları eğitim öğretim sisteminin ani değişimi süreçte uyumu zorlaştırmış ve olumsuzlukların daha fazla yaşanmasına sebep olmuştur.

4. Sonuç ve Öneriler

Zorunlu uzaktan öğretim sürecine dair görüşler hem olumlu hem de olumsuz yargılar içermektedir. Olumsuz bakış temasında yer alan görüşler, olumlu bakış temasında yer alan görüşlerden çok daha fazladır. Zorunlu uzaktan öğretim sürecinde yaşanan olumsuzluklar belirlenerek MEB tarafından gerekli önlemler alınmalı, paydaşların sürece uyumu kolaylaştırılmalıdır.

Olumlu görüşler; en çok vurgulanandan en az vurgulanana doğru "uzaktan öğretim teknolojileri", "uzaktan öğretimin yönetimi" ve "bireysel yeterlilikler" temaları altında toplanmıştır. Uzaktan öğretim teknolojilerine yönelik olumlu görüşlerde kırsaldaki öğrencilerin de erişiminin kolay olmasından dolayı EBA TV'nin kitlesel yeterliliği ve çift yönlü bir uzaktan öğrenme teknolojisi olması açısından EBA canlı ders

uygulamasının yeterliliği vurgulanmıştır. Aynı anda geniş öğrenci kitlesine görsel ve işitsel açıdan hitap eden öğretimsel televizyon yayınları, zorunlu uzaktan öğretim sürecinden sonra da devam edebilir. Canlı ders uygulaması pandemi sürecinden sonra yüz yüze eğitime destek faaliyetleri için kullanılabilir. Uzaktan öğretimin yönetimine yönelik olumlu görüşlerde MEB'in sürecin ilk aşamasında uzaktan öğretim teknolojilerini kullanıcılara kısa sürede sunmadaki yeterliliği vurgulanmıştır. Uzaktan öğretim yönetimi, süreçte kullanılan öğretim teknolojilerini geliştirilip güncellemeye devam etmelidir. Bireysel yeterlilikler alt temasında en çok vurgulanan görüşler; EBA TV kanallarındaki öğretmenlere yönelik beğenileri içeren öğretmen yeterliliğine dair görüşlerdir. Yeterli görülen öğretmenlerin deneyimlerini diğer öğretmenlerle paylaşması sağlanmalıdır.

Olumsuz görüşler; en çok vurgulanandan en az vurgulanana doğru "uzaktan öğretim teknolojileri", "bireysel yetersizlikler", "teknik yetersizlikler", "uzaktan öğretimin yönetimi" ve "uzaktan öğretimin sınırlılıkları" temaları altında toplanmıştır.

Uzaktan öğretim teknolojilerine yönelik olumsuz görüşler; EBA TV yayınlarının öğretimsel açıdan yetersizliği ile EBA canlı ders uygulamasının sistemsal alt yapı yetersizliğine yöneliktir. Televizyon yayınlarında konu anlatım süreleri ve hızı öğrencilerin bireysel farklılıkları gözeticilerle ayarlanmalıdır. TV yayınları ders kitapları ile uyumlu olmalı gerekirse TV yayınına özel basılı materyallerle de öğrenciler desteklenmelidir. Sistem üzerinde yaşanması muhtemel sıkıntılar önceden belirlenerek gerekli tedbirler alınmalı, kullanıcılara uygulama esnasında yaşanan teknik sorunlara çözüm getirebilmeleri için destek hizmetleri sağlanmalıdır. Farklı uygulamaların alt yapısını kullanmak yerine bilgi güvenliği ve veri korunumunu sağlamak için MEB uzaktan öğretim alt yapısını güçlendirerek kendi çevrimiçi uygulamasını geliştirmelidir. Öğretmen ve öğrencilerin görüşleri alınarak EBA platformuna daha fazla içerik yüklemesi yapılmalı ve seçmeli derslere ait içerikler de eklenmelidir.

Bireysel yetersizlikler alt temasında yer alan görüşlerde öğretmen yetersizliğine yönelik vurgu daha çok TV yayınlarında yer alan öğretmenlere yönelik eleştirilerdedir. Öğrenci yetersizliğine yönelik vurgu, öğrenen özerkliğindeki yetersizliğe iken veli yetersizliğindeki vurgu, velilerin süreçteki sorumluluklarını yerine getirmedeki yetersizliğine yöneliktir. Uzaktan öğretim sürecinde TV kanallarında görev alan öğretmenlerin sahip olması gereken yeterlilikler önceden belirlenmeli ve öğretmenlerin becerileri geliştirilmelidir. Uzaktan öğrenme modellerini tanımaları, uygun içerik ve materyal geliştirebilmeleri için öğretmenlere eğitimler verilmelidir. Öğretimsel yayınların hazırlandığı ekipte teknik uzmanlar kadar eğitim uzmanlarının da bulunmasına dikkat edilmelidir. Öğretmen yeterliliklerinin geliştirilebilmesi için pilot uygulamalar yapılmalı, hazırlanan yayınlar uzman ve öğrencilerin bulunduğu daha küçük gruplara izlettirilerek görüşler alındıktan sonra güncellenip yayınlanmalıdır. Öğrencilerin uzaktan öğrenme sürecinde maksimum faydayı sağlamaları için öğrenen özerkliği yeterlilikleri çeşitli rehberlik faaliyetleriyle geliştirilmelidir. Etkili bir uzaktan öğretim için velilere uzaktan öğretim süresince uygulaması gerekenler konusunda rehberlik yapılmalıdır. EBA TV'de velilere yönelik yapılan rehberlik ve bilgilendirme yayınlarından veliler haberdar edilmelidir.

Teknik yetersizlikler, öğrencilerin bağlantı ve bağlantı aracı yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi bağlantı cihazları ile yeterli internet erişiminin her öğrencide olmadığı, bu durumun fırsat ve imkân eşitliğine aykırı olduğu vurgulanmıştır. İnternet tabanlı uzaktan öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde eğitimde fırsat eşitliği ilkesi gereği bağlantı cihazı ve internet erişimi olmayan öğrenciler tespit edilerek eksikleri giderilmelidir. EBA destek noktalarının sayısı artırılarak daha işlevsel hale getirilmelidir.

Uzaktan öğretimin yönetimine dair olumsuz görüşler, sürecin yönetiminde MEB'in yetersizliklerine yöneliktir. Süreç içerisinde alınan kararların sürekli değişmesi ve planlamada yaşanan aksaklıklar, bilgilendirmedeki eksiklikler ve belirsizlikler uzaktan öğretim sürecinin yönetiminde sorunlara yol açmıştır. Acil uzaktan öğretim ile başlayan sürecin sağlıklı yürütülebilmesi, eksiklerinin giderilip geliştirilmesi için öğrenci, öğretmen, veli ve okul yönetimlerinin geri bildirimleri değerlendirilmelidir. Acil durum ve kriz anlarında, eğitim bilimleri ve diğer ilgili alanların uzmanlarından oluşan bir kurul oluşturulmalıdır. Uzaktan öğretimin yönetiminde alt sistemler birbiri ile bağlantılı ve öğretimin başarısını etkiler nitelikte olduğundan MEB uzaktan öğretimin tasarımı ve geliştirilmesinde teknik uzmanlar ile öğretimi tasarlayan ekibin işbirliğini artırmalı, yöntemin başarılı olup olmadığını her aşamada test edebilmelidir. Her okul bu süreçte uzaktan öğretimin yönetim birimi şeklinde çalışabilmeli, kendi koşullarına uygun olarak uzaktan öğretimi öğrencilerine farklı yöntemlerle sunabilmelidir. Okul yöneticilerine teknolojik liderlik yeterliliklerini geliştirmeleri için eğitimler verilmeli, uzaktan öğretimde

gerekli olan iyileştirmeler için okullara maddi olanaklar sağlanmalıdır. Her okulun bilişim ve teknoloji hizmetlerinden sorumlu bir uzmanı olmalıdır. Eğitim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda öğretmen, öğrenci ve velilerin sahip olması gereken bilgi ve beceriler güncelliğini yitirmeden paydaşlara kazandırılmalıdır. MEB ve YÖK işbirliği ile öğretmen adaylarına, uzaktan öğretimdeki öğretmen yeterliliklerini kazandıracak uygulamalı eğitimler verilmelidir.

Uzaktan öğretimin sınırlılıklarına dair görüşler; eğitim öğretimin hedeflerini kazandırmada uzaktan öğretimin yeterince işlevsel olmadığı, iletişim ve etkileşimi sağlamada yetersiz kaldığı yönündedir. Uzaktan öğretimin temel değil destekleyici, tamamlayıcı bir öğretim şekli olduğu vurgulanmaktadır. Uzaktan öğretimden istenen faydanın sağlanması için özellikle uygulamalı derslerde öğrencinin daha aktif olduğu uygulamalar kullanılmalı ve farklı içerikler geliştirilmelidir. Geleneksel sınıf ortamı ile çevrimiçi öğrenme ortamının bir arada kullanılması sağlanarak etkileşim artırılmalıdır.

Araştırma acil uzaktan öğretimin ilk zamanlarını kapsamaktadır. Araştırmacılar pandeminin ilk aşaması ve ilerleyen zamanlarında uzaktan öğretimde yaşananları karşılaştırıp değerlendirmek için yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri doğrultusunda farklı netnografi araştırmaları yapabilir. Uzaktan öğretimde gerekli olan yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli yeterliliklerini ortaya koyan çalışmalar yürütülerek araştırma sonuçlarına göre belirlenen yeterlilikleri kazandıracak eğitimler verilip gelişmeler araştırılabilir. Uzaktan öğretim sürecinde yaşanan sorunları belirlemek için farklı coğrafi bölgelerdeki uzaktan öğretim faaliyetlerini inceleyen geniş çaplı araştırmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Altunoğlu, A. (2020). Yükseköğretimde kapsayıcılığın uygulanabilirliği üzerine bir tartışma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16 (27) , 672-699. DOI: 10.26466/opus.755015
- Aybat, B. ve Özgün, Y. (2020). Uzaktan eğitim şart. İstanbul: Abaküs Kitap Yayınları
- Bergdahl, N., & Nouri, J. (2020). Covid-19 and Crisis-Prompted Distance Education in Sweden. *Technology, Knowledge and Learning*, Advance Online Publication. <https://doi.org/10.1007/s10758-020-09470-6>
- Bilgiç, A. ve Tüzün, D. (2015). Yükseköğretim kurumları web tabanlı uzaktan eğitim programlarında yaşanan sorunlar. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 26-50.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Canpolat, U., Yıldırım, Y. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(1), 74-109
- Cumhur, M.G., Tezer, M., (2020). Salgın hastalık sürecinde çevrimiçi matematik dersine yönelik öğrenci görüşleri. *ICIER 2020 2st International Conference on Interdisciplinary Educational Reflections (19-20 June)* 88-92 ISBN: 978-605-9415-52-1
- Çelen, F.K., Çelik, A., ve Seferoğlu, S.S. (2013). Analysis of teachers' approaches to distance education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 83, 388-392.
- Çiçek, H., & Bozdoğan, D. (2011). Avrupa birliğinde eğitim ve sağlık hizmetlerine yapılan vergisel teşvikler: Almanya, İngiltere ve Fransa örnekleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 193-209.
- Dağhan, G., Akkoyunlu, B., Telli, E., Çetin, N., Nuhoglu Kibar, P. (2017). Bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının bakış açısından 21. Yüzyıl öğrenen ve öğretmen özellikleri, *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama* 7(2):215 DOI: 10.17943/etku.305062
- Davran, İ. (2020). Pandemi sürecinin toplum, kültür ve eğitime etkisi ile ilgili görüşlerin değerlendirilmesi. *ICIER 2020 2st International Conference on Interdisciplinary Educational Reflections (19-20 June)* 46-67 ISBN: 978-605-9415-52-1.
- Demirbilek, N. (2021). Üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime ilişkin metaforik algıları. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 2021, ss. 1-15, DOI: 10.19160/ijer.786303
- Durdu, L. (2019). Açık ve uzaktan öğrenmede sorunlar ve çözüm önerileri. Tekinarslan, E. ve Gürer M. D. (Ed.), *Açık ve uzaktan öğrenme* (227-268). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Elitaş, T. (2018). *Uzaktan eğitim ve iletişim teknolojileri*. İstanbul: Cinius Yayınları
- Erkut, E. (2020). Covid-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Dergisi*. <https://doi.org/10.2399/yod.20.002>
- Ersoy, M. (2008). *Uzaktan eğitim-öğretimin yönetimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Ersoy, M. (2016). Eğitim teknolojisi. Toprakçı, E. (Ed.), *Eğitbilim pedandragoji* (423-446). Ankara: Ütopya Yayınevi
- Fidan, M. (2020). Covid-19 belirsizliğinde eğitim: ilkokulda zorunlu uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 24-43. DOI: 10.29065/usakead.736643

- Fırat, M. (2016). 21. yüzyılda uzaktan öğretimde paradigma değişimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6(2), 142-150. DOI: 10.5961/jhes.2016.151
- Fırat, M. (2019). *Uygulamadan kurama açık ve uzaktan öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları
- Genç, M. F., Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Turkish Studies*, 15(4), 403-422. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43798>
- Haşiloğlu, M, Durak, S, Arslan, A. (2020). Covid-19 Uzaktan Eğitim Sürecinde Fen Bilimleri Şube Rehber Öğretmenlerinin Gözünden Öğretmen, Öğrenci ve Velilerin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6 (3) , 214-239. DOI: 10.47714/uebt.811306
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2015). *Eğitim yönetimi teori, araştırma ve uygulama: Educational administration theory, research and practice*. (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Ivanov, V. & Tzankova, J. (2020). Online distance education on wordpress web based platform as an innovation in the learning process of sports students from medical university – sofia during the pandemic of covid-19. *Pedagogy*, 92(7), 143-151.
- İnce, F. ve Evcil, F. (2020). Covid-19'un Türkiye'deki ilk üç haftası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2), 236-241. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sdusbed/issue/54917/719168>
- İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Karaca, İ, Karaca, N, Karamustafaoğlu, N, Özcan, M . (2021). Öğretmenlerin Uzaktan Eğitimin Yararına İlişkin Algılarının İncelenmesi. *Humanistic Perspective* , 3 (1) , 209-224 . DOI: 10.47793/hp.844113
- Karahan, E., Bozan, M. A. & Akçay, A. O. (2020). Sınıf öğretmenliği lisans öğrencilerinin pandemi sürecindeki çevrim içi öğrenme deneyimlerinin incelenmesi, *Turkish Studies*, 15(4), 201-214.
- Karaoğlan, F.G. (2010). *Öğretimi ayrıntılaşma kuramına dayalı olarak tasarlanan internet temelli uzaktan öğretim uygulamasının üniversite öğrencilerinin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Karadağ, E. ve Yücel, C. (2020). Yeni Tip Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 1-12. <https://doi.org/10.2399/yod.20.730688>
- Kavuk, E., & Demirtaş, H. (2021). COVID-19 Pandemisi Sürecinde Öğretmenlerin Uzaktan Eğitimde Yaşadığı Zorluklar. *E-Uluslararası Pedagogji Dergisi*, 1(1), 55-73. Erişim: <https://www.e-ijpa.com/index.php/pedandragoji/article/view/20>
- Keegan, D. (1986). *The foundations of distance education*. London: Croom Helm.
- Keskin, M., Özer Kaya, D. (2020). COVID-19 Sürecinde Öğrencilerin Web Tabanlı Uzaktan Eğitime Yönelik Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ikcusbfd/issue/55773/754174>
- Kırmacı, Ö., Acar, S. (2018). Kampüs öğrencilerinin eşzamanlı uzaktan eğitimde karşılaştıkları sorunlar. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14 (3) , 276-291. DOI: 10.17244/eku.378138
- Kızılay Toplum Merkezi, (2020). Türk Kızılayı: Covid-19 sürecinde geçici ve uluslararası koruma altındaki çocukların uzaktan eğitime erişimi durum analizi. Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/76963>
- Misirli, Z. A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin eğitim teknolojisi standartlarına ilişkin yeterliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(5), 311-337. ISSN 2148-2314
- Ohler, J. (1991). Why distance education?. *The Annals of the American Academy of the Political and Social Science*, 22-34.
- Özbölük, T. & Dursun, Y. (2015). Pazarlama araştırmalarında paradigmat dönüşüm ve etnografinin dijital evrimi: netnografi *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 46, 227-249.
- Özcandan, B. (2020). *Sosyal medyadaki sosyal bilgiler öğretmen gruplarına yönelik bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Özer, M. (2020). Türkiye'de covid-19 salgını sürecinde milli eğitim bakanlığı tarafından atılan politika adımları educational policy actions by the ministry of national education in the times of covid-19. *Kastamonu Education Journal*, 28(3), 1124-1129 doi: 10.24106/kefdergi.722280
- Sahu, P. (2020). Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (covid-19): impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus*, 12(4): e7541. doi: 10.7759/cureus.7541
- Shale, D. (1988). Toward a reconceptualization of distance education. *The American Journal Of Distance Education*, 2(3): 23-35.
- Sharma, S. & Bumb, A. (2020). The challenges faced in technology-driven classes during covid-19. *International Journal of Distance Education Technologies (IJDET)*, 19(1),23. DOI: 10.4018/IJDET.20210101.0a2
- Sirer, E. (2020). Eğitimin ekran üzerinden teknolojik dönüşümünde pandemi dönemi'nin etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 1987-2018. DOI: 10.26466/opus.777215
- Şener, B, Sağlam Ertem, İ, Meç, A. (2020). Online teaching experiences of ELT instructors. *Journal of Educational Technology and Online Learning*, 3 (3) , 340-362. DOI: 10.31681/jetol.770418
- Uras, M. (2016). Eğitimin sosyolojisi. Toprakçı, E. (Ed.), *Eğitbilim pedandragoji* (2017-270). Ankara: Ütopya Yayınevi
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

- Ülkü, S. (2018). *İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik tutumları*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Üstün, A. B., Karaoğlu Yılmaz, F. G. ve Yılmaz, R. (2020). Öğretmenler e-öğrenmeye hazır mı? Öğretmenlerin e-öğrenmeye yönelik hazır bulunuşluklarının incelenmesi üzerine bir araştırma. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 54-69.
- Tekinarslan, E. ve Gürer M. D. (2019). *Açık ve uzaktan öğrenme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Tezcan, M. (2020). *Eğitim Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Covid-19 bilgilendirme sayfası (2020). Erişim adresi: https://covid19.saglik.gov.tr/?gclid=EAlaIqobChMI1ei0297z7QIVi813Ch0dygMKEAAYASAAEgIVafD_BwEsaglik.gov.tr
- Toprakçı, E. (2017). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi
- Toprakçı, E. (2016). *Eğitbilim pedandragoji*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Toprakçı, E. (2021). Değerlerli uzaktan öğretim. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/degerlerli-uzaktan-ogretim-41705164>
- Toprakçı, E. ve Ersoy, M. (2008). Uzaktan öğretimde öğretmen rolleri. *II. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu*. DOI: 10.13140/RG.2.1.4447.4400
- Toprakçı, E., & Ölmez Ceylan, Ö., (2019). 2023 Eğitim Vizyonu: Sanal Dünyada Gerçek Düşünceler Üzerine Bir İnceleme. 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi (541-553). İzmir, Turkey
- Toprakçı, E. (2005). Okul yöneticisi ve öğretmenlerin evlerindeki bilgisayarını mesleki amaçlı kullanım profilleri (Sivas ili örneği). *The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 4(2), 8, 65-75. ISSN: 1303-6521 ERIC Index <http://www.tojet.net/articles/428.pdf>
- Toprakçı, M. S., Hepsöğütü, Z. B. ve Toprakçı, E. (2021) Covid-19 Salgını Sürecinde Öğrencilerin Uzaktan Öğretimde Sorun Kaynağı Algıları (İzmir Atatürk Anadolu Lisesi Örneği) *E-Uluslararası Pedandragoji Dergisi*, 1(2), 41-62.
- Tufan, F. (2018). Uzaktan öğretim ve yeni iletişim süreçleri. Ankara: Nobel Yayınları
- Yamamoto, G., Altun, D . (2020). Coronavirus ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi . *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3 (1) , 25-34. DOI: 10.32329/uad.711110
- Yavuz, S. ve Akçay, M. (2017) Bilgisayar Destekli Öğretim ile Laboratuar Destekli Öğretimin Öğrencilerin Ders Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Karaelmas Journal of Educational Sciences* 5, 39-48
- Yavuzalp, N. (2019). Açık ve uzaktan öğretim yönetimi. Tekinarslan, E. ve Gürer M. D. (Ed.), *Açık ve uzaktan öğrenme* (145-172). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Yıldız, F. (2014). *19. yüzyılda anadolu'da salgın hastalıklar (veba, kolera, çiçek, sıtma) ve salgın hastalıklarla mücadele yöntemleri*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Yıldız, V.A. (2020). Üniversite öğrencilerinin pandemi dönemi aldıkları eğitime ilişkin görüşleri. *ICIER 2020 2st International Conference on Interdisciplinary Educational Reflections* (19-20 June), 18-27. ISBN: 978-605-9415-52-1
- Yılmaz, E., Güner, B., Mutlu, H., Doğanay, G., Yılmaz, D. (2020). *Veli algısına göre pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinin niteliği*. Konya: Palet Yayınları
- Yurtbakan, E. & Akyıldız, S. (2020). Sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerin Covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 949-977. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43780>

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Çalışmaya, araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.